

10 variables para desarmar o actual modelo de implantación de enerxía eólica na Galiza

Maricarmen Tapia Gómez*

Desde o enfoque ecoloxista púxose en evidencia o dilema que representa impulsar a produción de enerxía renovable mentres o consumo continúa crescendo nun planeta cos límites xa excedidos. Cabe cuestionarse a forma en que se está desenvolvendo o proceso de implementación da produción de enerxía eólica na Galiza, á vista dos seus impactos socioambientais, nun contexto, adoptado desde a ONU, de tripla crise ambiental pola contaminación, a perda de biodiversidade e os efectos do cambio climático.



Mobilización ante o Parlamento en contra da vaga eólica · Paula Castro, CIG

Desde a cidadanía denúncianse diversos impactos negativos do actual modelo de implantación pola súa gran escala e magnitude e pola localización dos parques en áreas de alto valor ecolóxico e cultural, con afeccións sobre as economías locais: agrícola, gandeira, forestal e turismo de natureza. Entre os impactos máis agudos atópanse a perda ou descontextualización do patrimonio cultural e arqueolóxico; a afectación sobre ecosistemas de montes, fontes, ríos e caudais; a fragmentación e perda de hábitat e de sistemas naturais terrestres; e a morte de aves migratorias, fundamentais para os ecosistemas rurais e de montaña.

"A instalación de parques eólicos en Galiza caracterízase por unha distribución desigual dos impactos, onde certas comunidades, xeralmente rurais, asumen a carga ambiental"

Estes impactos xeraron unha forte mobilización que transcende os conflitos locais. Artículase en plataformas cidadás que rexeitan o modelo de implantación tanto na Galiza como en España, para se converter nun importante conflito socioambiental. Analízalo na Galiza desde unha perspectiva territorial permite coñecer distintas

variables que o conforman –que se analizan a continuación-. Estas variables retroaliméntanse, agudizan o impacto negativo no territorio e crean vulnerabilidades ambientais e sociais.

1. Onde se producen os impactos e onde se reciben os beneficios

A instalación de parques eólicos en Galiza caracterízase por unha distribución desigual dos impactos, onde certas comunidades, xeralmente rurais, asumen a carga ambiental. Esta situación suscita cuestións desde a Xustiza Ambiental e desde o enfoque de dereitos humanos, en relación cos principios de igualdade e non discriminación entre territorios e poboacións. A nivel global, esta lóxica reproduce unha dinámica na que os Estados ven limitada a súa soberanía fronte a corporacións internacionais, respecto ao uso dos seus recursos para a satisfacción das necesidades da súa poboación.

2. A fragilidade ambiental

A implantación realízase sen unha planificación territorial e nunha contorna fráxil, xa degradada por agresións históricas e diversas actividades produtivas de alto impacto en zonas rurais e áreas protexidas, o que provoca perda da biodiversidade e compromete a conservación e restauración dos sistemas e ciclos naturais. Os impactos dos parques eólicos súmanse a problemas preexis-

tentes de contaminación e sobreexplotación, agravados por novos intentos de instalar máis parques eólicos e outras actividades industriais perigosas e contaminantes, como a macrocelulosa de Altri, a reapertura da mina de Touro e máis de 40 proxectos de alto impacto negativo de carácter extractivo e contaminante que hoxe xeran unha forte mobilización cidadá en defensa dos seus territorios.

3. Fraxilidade socioeconómica

A magnitude do impacto dos parques eólicos nas contornas rurais é estendida, actualmente instalados en 125 concellos dun total de 313, con 180 parques eólicos e 4.018 aeroxeradores. O 84 % dos parques eólicos localízanse en municipios de menos de 5000 habitantes¹, nun contexto de despoboamento e envellecemento. Desta maneira, os impactos negativos sobre as economías locais intensifícanse para quen vive, produce e quere permanecer no rural, e tamén dificultan a radicación de nova poboación.

4. Falta de planificación

A falta de planificación destas infraestruturas leva consigo que non existe unha regulación que asegure o equilibrio e a cohesión territorial, tanto para evitar ou reducir os impactos negativos, como para a necesaria compatibilidade de usos no territorio. Desta maneira, están a producirse importantes cambios na estrutura territorial baseada en accións puntuais, de carácter privado e con fins lucrativos, e non nunha planificación que asegure un desenvolvemento xusto e equilibrado.

5. Falta de participación

A falta de planificación trae consigo que non se discute, analiza nin toman acordos en común respecto ao modelo de desenvolvemento territorial. Só se conta cos procesos de información e alegación aos proxectos xa presentados. A participación dos gobernos locais e a cidadanía é unha peza esencial no exercicio democrático, e achega transparencia e lexitimidade ás decisións das administracións.

6. Evolución do marco legal

O desenvolvemento de novas leis busca cambios nas lóxicas de desenvolvemento e transformación dos espazos naturais, como son a Lei de Patrimonio Natural e de Biodiversidade. Así se mostra nos procesos de xudicialización de proxectos de parques eólicos, coa crecente suspensión cautelar e a denegación de permisos baseados nos impactos negativos que se producirían nas contornas, co foco na prevalencia da conservación e protección das áreas naturais.

7. Impactos en cadea e acumulativos

Unha das principais denuncias cidadás é a fragmentación dos proxectos para reducir o seu impacto na avaliación. Por outra banda, débense considerar os efectos en cadea e acumulativos dos diversos proxectos unitarios. A localización dos parques eólicos afecta directamente á contorna inmediata, pero tamén afecta a sistemas sociais e ecolóxicos completos, que á súa vez son vulnerables polas causas xa mencionadas.

8. Para que queremos producir enerxía

Fronte a unha tripla crise ambiental e a necesaria transición enerxética, cabe discutir e formular como e en que se ocupa a enerxía. Neste sentido, o modelo decrecentista ou estacionario expón un menor consumo de recursos e unhas cadeas de produción e distribución máis curtas, con menores emisións e gastos de enerxía. Desde as plataformas cidadás esíxese un maior investimento público na produción e xestión comunitaria ou municipal da enerxía, dado o seu menor impacto e porque os beneficios repercuten colectivamente.

9. Alternativas ao modelo

Desde centos de organizacións sociais, culturais, ecolóxicas que conforman as plataformas na Galiza, como a Plataforma Eólica Así Non, ou a escala estatal, como a Alianza Enerxía e Territorio, están a realizarse propostas que buscan a conservación das condicións que permitan soste os sistemas naturais e os sistemas socioeconómicos locais, asociadas a modelos produtivos de menor escala, en extensión e intensidade, e cunha localización adecuada.

10. Quen se beneficia do modelo eólico

Á vista dos elementos sinalados -que conforman o conflito socioambiental-, extractivismo e colonialismo son outras categorías de análises que encaixarían na descriución do fenómeno, dadas as consecuencias negativas que quedan no territorio e as comunidades que o habitan. Desta maneira, é necesario discutir respecto ao acceso e xestión democrática dos recursos naturais.

"A implantación de eólicos realízase sen unha planificación territorial e nunha contorna fráxil, xa degradada por agresións históricas"

A propia Lei de Cambio Climático e Transición Enerxética expón o necesario cambio e transformacións na industria, ao mesmo tempo que para alcanzar a neutralidade climática se require de políticas e investimentos para a conservación da biodiversidade e de captación de carbono en montes, zonas húmidas e superficies agropecuarias.

Fronte ao importante número de proxectos que están a transformar a contorna rural da Galiza e as agresións e inxustizas sociais e territoriais que persisten, é necesario pensar integralmente a planificación do rural, tanto para velar pola igualdade de dereitos de quen o habita e produce sustentablemente, como pola urxente necesidade planetaria de protección destes espazos como forma de vida e sostemento da vida.

Referencias

Datos elaborados a partir da listaxe de asignación do canon eólico e Fondo de Compensación Ambiental 2023 da Xunta de Galicia, DOG Núm. 19 venres, 27 de xaneiro do 2023 Páx. 9298 e do censo da poboación do INE 2023.

*Maricarmen Tapia Gómez. Investigadora no Grupo ANTE-USC e directora de Crítica Urbana ◀